

למעשה

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

היראה שורש לאמונה - עשרת המכות

ויבלע מטה אהרן את מטותם (ז' י"ב).

כתב הרב דוד הקשר זצ"ל בספרו שירת דוד ואמרו במדרש רבה (ט' ז') מהו ויבלע מטה אהרן את מטותם, אמר רבי אלעזר נס בתוך נס, מלמד שחזר המטה [להיות] מטה כבריתו, [ואחר כך בלע אותם, וכשראה כן תמה ואמר, אם יאמר [אהרן] למטה בלע לפרעה ולכסאו, עכשיו הוא בולע אותי. ואמר רבי יוסי בן רבי חנינא נס גדול נעשה במטה, שאף על פי שבלע כל אותן המטות שהשליכו, שהיו בהם לעשות מהן עשרה עומרים, לא הועבה, עיין שם.

והנה מבואר שפרעה הכיר בנס, וחשש שיבלע המטה אף אותו, ואם כן שהכיר בכוחו של הנס, מדוע אף על פי כן אינו נכנע "ולא שמע אליהם" (ז' י"ג).

וכשבאו משה ואהרן בתחילה לפרעה, אמרו במדרש ילקוט שמעוני (רמז קע"ב), אותו יום שבאו משה ואהרן לפרעה יום גינוסיה לפרעה וכו', אמר רבי מאיר ארבע מאות פתחים היו לפלטיץ מאתים לכל רוח, ועל כל אחד ישבו שישים אלף גיבורים, לפיכך בא גבריאל והכניסם, כיון שראה אותם פרעה, אמר מה טיבן של אלו.

ועוד אמרו שם (רמז קע"ו), והנה שני כפירי אריות אסורים שם בכבלי ברזל, ואין איש יוצא ובא מפניהם, שהיו הורגים כל מי שרצה להכנסם, לבד מאשר יצוה המלך לבדו, וילכו האומנים ויסירו הכפירים בלחשיהם, ויביאוהו, וימהר משה ויגף את המטה על הכפירים ויתירם, ויבוא בית המלך, והכפירים באו עמו בשמחה גדולה כאשר ישמח הכלב אל אדונו בבואו מן השדה, והיה כראות פרעה כן ויתמה על ככה, ויבהל מאד מפני האנשים, כי היה תארים כתואר בני אלוקים וכו' עיין שם.

וקשה, פרעה שרואה את כל הניסים האלו, איך אינו שומע לדבר השם, בפרט שפרעה לא מנסה להעניש את משה ואהרן שנכנסו שלא ברשות, ולכאורה הטעם פשוט, כי כולם הכירו שנכנסו בנס, ואם כן איך אינו שומע לדבריהם כלל.

המשך בעמוד הבא

הרב עובדיה דהן שליט"א

י"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית המנסת הניכי הישיבות - "בית יוסף" קרית פוניבו

"ואני אקשה את לב פרעה" (א' - ג')

ידועה השאלה המפורסמת, אם הקב"ה יקשה את לב פרעה, הרי שניטלה ממנו הבחירה, וא"כ למה מגיע לו עונש. ואומר ה"חפץ חיים", אין הכוונה שהקב"ה מונע מפרעה את התשובה, אלא שהוא לא יסייע לו לחזור בתשובה. כמו אלישע בן אבויה המכונה "אחר" ששמע בת קול "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", והסיק מכך שלא יתנו לו לחזור בתשובה [חגיגה ט"ו]. אלא שהכוונה היתה שקראו לכולם לחזור בתשובה, רק ל"אחר" לא קראו, אבל אם בכל זאת ירצה, שערי תשובה לא ננעלים גם בפניו, אבל מ"מ לא יקבל סיוע מהשמים, כמו שכל אדם מהשורה מקבל, שהרי הבא ליטרה מסייעין לו.

תשובה נוספת מתרץ בספר "אמרי יעקב", הקב"ה אמר כי הוא משלם מידה כנגד מידה. פרעה התאכזר לבני ישראל, ועל זה מגיע לו מכות, אבל היה זמן שפרעה התעלה ברשעותו, כשהוא אמר [שמות ה' - י"ח] "לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם ותכן לבנים תתנו". הוא ידע שהם לא יוכלו לעמוד במכסה, וא"כ מדוע חיכה את בני ישראל על כך. כשמכים אדם, זה רק כשעושה מתוך עצלות ורפיון, וכדי לדרבן אותו לעבוד. אבל אדם שאינו מסוגל, לשם מה להכות אותו. אמר הקב"ה, מידה כנגד מידה, עד עכשיו היית מקבל מכות כנגד הרשעות, ואם היית חוזר כך, הכל היה בסדר. אך ברגע שהכית את היהודים בלי שיוכלו לבצע את דרישתך, אז גם לך מגיע שאני אכה אותך בלי שתהיה לך אפשרות לעשות את רצוני.

הש"ה הקדוש מתרץ, יש אדם שחוזר בתשובה בלב שלם, ועוונותיו נמחלים לו. אך יש אדם, שעושה עצמו כמי שחוזר בתשובה, אך בתוך ליבו נשאר כשהיה, אלא שמשום סיבות חיצוניות, נוה לו להראות לסובבים אותו כי השתנה במעשיו, וכאילו הוא נוהג בעדקות, מגדל זקנו, מנפנף בציציותיו, כאומר, ראו כי צדיק אני. ואדם שרואה אותו, חושבבאמת שלפניו צדיק, אך ה' הרואה ללבב יודע, כי אין זה אלא מן השפהולחיון. אמר הקב"ה, פרעה ראוי לעונש על כל מה שעולל עד היום לישראל, אלא שאם הקב"ה יכהו ויענישהו, מרוב פחד ינהג כאילו חזר בתשובה, ומי ששופט לפי מראה עיניים, יראה לנגד עיניו את פרעה ה"צדיק" שעשה תשובה על רשעותו והריחו בעל תשובה גמור, וכולם ייאלו אך הקב"ה מענישו על לא עוול בכפו, יהיה בכך חילול ה' גדול, לכן הקשה הקב"ה את לב פרעה, כדי שלא יחזור ב"תשובה". וזה גם הפירוש "כבד לב פרעה" - כל בשר מתרסק בכישוף, אבל יש איבר אחד, שכלל שמבשלים אותו, הוא מתקשה, וזה הכבד. אמר הקב"ה למשה "כבד לב פרעה", לפרעה אין לב, במקום זה יש לו כבד שהוא מוקשה עצמו וממאן לשלוח את העם.

רבי איצלה מפוניבו בספרו "פיה קדוש" מתרץ, שלא כבש הקב"ה את רצון פרעה למנוע ממנו את הבחירה, אלא חיוק את רוחו לעמוד בסבל המכות. משל לאדם שגופו חלש ובשרו רך, שכל מכה מכאיבה לו מאוד, ואילו חבירו בעל גוף חזק ובשר קשה, אשר בכוחו לסבול אפילו מכות קשות ומכאובות, כך חיוק הקב"ה את כח הסבל של פרעה, כדי שיוכל לשוב ולהכות בו ולהכות אותותיו ומופתיו "וידעו מצרים כי אני ה'".

(מדשן ביתך)

חדש ניתן לשמוע את שיעורי הרב פנחס זרביב שליט"א בקול הלשון 0722741111

ובמכת ברד אמרו "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים" (ט' כ'). וקשה דהנה קיימא לן דבן נח נהרג על פחות משה פרוטה (עירובין ס"ב ע"א), והטעם שחביב עליהם ממונם ואין בהם מחילה, והנה על הרב ברד זו כבר מכה שביעית, שהוחזק כבר משה פעמיים שדבריו מתקיימים, ובא להתרות שיהיה ברד למי שלא יניס מקנהו אל הבתים, ואם כן לפחות מספק היה לכולם להניס מקניהם הביתה, ולמה רק הירא את דבר ה' הניס מקנהו.

וביותר קשה דהנה בתרגום יונתן כתב, שהירא זה איוב, ושאינו ירא זה בלעם. וקשה, שהרי בלעם היה חכם גדול, וכיצד לא חשש לדברי משה להניס מקנהו לבית, שמא בכל אופן יתקיים דברי משה ויפסיד מקנהו.

ועוד קשה, מדוע הגדירו את מי שהכניס מקנהו בשם הירא, ולא בשם המאמין, דלכאורה מי שהאמין למשה הכניס, ומי שלא האמין לא הכניס, ולמה תלו את זה בירא.

והנראה בכל זה, דהנה מי שיש לו חוסר אמונה בבורא עולם, נראה לנו שהוא מפני שהוא לא רואה יד ה', וחסר לו בהכרה ובהוכחות למציאות ה' והשגחה פרטית, וכיון שיש לו הסברים וחשבונות רבים, ותשובות אחרות לנסים, לכן אינו מאמין. אולם האמת אינה כן, שהנה חלק גדול מהאינם מאמינים, שאוחזים עצמם לחכמים גדולים ושכליים, וטוענים שאינם מאמינים כיון שזה כביכול אינו דבר שכלי ברור, מכל מקום הם מאמינים בשטויות מוחלטות ודברי הבל, ולכל מיני אמונות טפלות, ויתלו פסלון במכוננית וכו', ואיה השכל הגדול, ומדוע דוקא לאמת אינם חוששים.

אולם ביאור הדבר, שלאמונה צריך רצון להאמין, ואז מועילין הראיות וההוכחות להגיע להכרה בבורא עולם, אבל כשאין משהו של רצון, אי אפשר להגיע לאמונה כלל, ולא עוזרים כל ההוכחות והראיות, וכל החכמים שאינם מאמינים הם לא רוצים להאמין, כיון שאמונה מחייבת כניעה לבורא עולם, וקיום המצוות, והלב אינו רוצה להכנע, ולכן אינו נותן לשכל להאמין, ולא עוזרים ניסים ומופתים.

ולכן פרעה, למרות שראה ניסים בחוש, והכיר בהם, ולא היה לו חסרון בהוכחות ובראיות, אף על פי כן לא האמין, כיון שהיה חסר לו רצון להאמין.

ולכן מבואר בכתוב "פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים" (דברים י"א ט"ז), וקשה הרי עבודה זרה אינו ענין של תאוה אלא ענין של אידיאלוגיה שכלית, ואם כן לכאורה אינה קשורה לפתוי הלב, שהוא מקור התאוה, ולמה אמר הכתוב פן יפתה לבבכם. וכן כתוב ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר ט"ו ל"ט), ואמרו בילקוט שמעוני (תש"ג) זו אפיקורסות. ולכאורה קשה כנ"ל

שאפיקורסות הוא בשכל ולא בלב. שם ולפי מה שנתבאר ניחא היטב, שבאמת עיקר הגורם לאפיקורסות הוא לא השכל, אלא פיתוי הלב. ולכן הזהירה התורה אחרי פיתוי הלב.

והנה הרמב"ם בריש הלכות תענית (פ"א ה"ב) כתב, שמי שאינו מתעורר בעת צרה לצום וכו' הרי זו מדרך אכזריות. וקשה שהיה צריך לומר שזה חוסר אמונה, ולא אכזריות שהוא מדות רעות.

ונראה דהביאור הוא, דכיון שאף מי שאינו מאמין אי אפשר שלכל הפחות לא יהיה לו ספק באמונה מכח ההוכחות והראיות שלא חסר, ואם אף על פי כן אינו חושש, בהכרח שהוא מתאכזר על עצמו, ולכן אינו מאמין, ושורשו במדות רעות.

והנה מצב זה שייך לא רק בכופרים, אלא גם אצלנו כלפי מדרגת שלימות האמונה, שאף שכולנו מאמינים מכל מקום יש דרגות באמונה, והנה אמונה שלימה של שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים ט"ז ח'), שיודעים שכל תנועה היא מאת השם יתברך, היא מחייבת מאוד, וצריך להתאים כל מעשה ומחשבה לרצון ה', (כמבואר ברמ"א אורח חיים ריש סימן א'). ולכן גם לנו יש מניעה של התאוות וכוחות הגוף להאמין בשלימות האמונה.

והנה כתיב בקריעת ים סוף, ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות י"ד ל"א), וצריך ביאור למה הקדימו בפסוק את היראה לאמונה, הרי לכאורה הוא להיפך, שהיראה הוא תוצאה מהאמונה, ומי שאינו מאמין אין לו יראה, ואין האמונה תוצאה מהיראה.

אמנם לפי מה שכתבנו ניחא, שאף על פי שודאי שבלי אמונה לא שייך שיהיה יראה, מכל מקום מאידך גיסא אי אפשר להגיע לשלימות האמונה בלי יראה, שהאמונה השלימה דורשת השתעבדות מוחלטת לבורא עולם, וזה נוצר רק על ידי יראה שמבטלת את התאוות.

והנה בעיקר הפסוק שכתוב ויאמינו בה', שמשמע שרק עכשיו הגיעו לאמונה, קשה, שהרי בני ישראל האמינו כבר במצרים דכתיב ויאמן העם (שמות ד' ל"א), וחז"ל אמרו שהם נקראו מאמינים בני מאמינים (עיין מדרש רבה שמות ג' י"ב), ובהכרח צריך לומר שכונת הפסוק שזכו להגיע לדרגת אמונה שלימה בקריעת ים סוף, ולפי זה ניחא שהקדימו בפסוק יראה, דלאמונה שלימה צריך להקדים לה יראה, שאי אפשר להגיע לאמונה שלימה בלי יראה וכמו שנתבאר.

ולכן אמרו על מי שהניס מקנהו לבתים, הירא את דבר ה', ולא המאמין, שמי שלא הקשה את לבו שלא להאמין, ממילא האמין, אבל האחרים נאמר עליהם ואשר לא שת לבו" (ט' כ"א), דהיינו שלא היה חסר להם בהכרה של האמונה, אלא ברצון לשים לב, ולכן לא שמע בקול ה', ואף שהיה חכם גדול כבלעם.

וזה הביאור אצל יתרו, שכתוב "וישמע יתרו" (י"ח א'), ואמרו חז"ל (עיין רש"י) מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. וקשה הרי בפסוק כתוב מפורש ששמע את כל אשר עשה אלוקים למושה, ואם כן מה שאלו חז"ל מה שמע, וגם התשובה ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק קשה, הרי כתוב ששמע הכל.

אלא הביאור הוא, שהשאלה היתה מה שמועה שמע "ובא", דהיינו מה הניאו לעזוב כבודו של עולם ולבוא למדבר, ועל זה היתה התשובה קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, שבה נהרגו כל חבריו המצרים ועמלק, ומזה נכנס יראה בלבנו, וממילא כבר שמע את כל הנסים שהיו, שקריעת ים סוף ומלחמת עמלק גרמו לו ליראה, ועל ידי זה הגיע לאמונה.

ואמנם האמת שלא זו בלבד שיש יצר התנגדות בלב האדם, שלא לשמוע ולהאמין, אלא שכדי לשמוע ולראות דבר, וללמוד ממנו הכרה בה, צריך עבודה ויגיעה והשבה אל הלב, ובלי זה אי אפשר להגיע ולראות את יד ה', ולשמוע ולהאמין.

והנה בתפילת אהבה רבה אנו מתפללים ותן בלבנו וכו' לשמוע, ולכאורה שמיעה הוא באוזן ולא בלב, ולמה מתפללים ותן בלבנו. אלא התשובה היא, שבלי לב אין שמיעת האוזן כלום, ולכן מתפללים ותן "בלבנו" לשמוע.

והנה בפרשה אמר משה רבינו "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה" (ו' י"ב). וכתב רש"י שזה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה. ולכאורה הוא קל וחומר פריכא שהרי כתוב בפסוק לעיל (ד' ט') שהטעם שבני ישראל לא שמעו

אל משה, הוא מקוצר רוח ומעבודה קשה, והרי המצרים לא עבדו ולא היה להם קוצר רוח, ואם כן מהיכי תיתי שלא ישמעו.

והנה כבר הקשה הנודע ביהודה באהבת ציון, הרי מי שסובל בדרך כלל שומע יותר דברי נחומים, ומדוע בני ישראל לא שמעו אל משה מקוצר רוח.

ונראה לומר בזה שביאור הדבר הוא, דהנה בלי לב לשמוע לא שייכת שמיעה במציאות, ואצל בני ישראל אין הכונה שמתוך סבל לא שמעו, אלא שמקוצר רוח היה להם חוסר שימת לב להתבונן, וממילא לא יכלו לשמוע. (ועיין בזה ברמב"ן על אתר). ועיין במסילת ישירים (סוף פרק ב') שעצת פרעה שאמר "תכבד העבודה על האנשים" (ה' ט') היתה, שעל ידי זה ממילא לא יתבוננו, שלא יהיה להם לב לשמוע, וזה מה שנאמר שלא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה.

ולפי זה מבואר היטב הקל וחומר שעשה משה רבינו, דכיון שלשמוע י ולהאמין צריך רצון לשמוע, ובלי רצון אי אפשר לשמוע, אם כן אם לבני ישראל

שיש להם הרבה סיבות לשמוע למושה רבינו ולהאמין לו, ואף על פי כן העבודה הקשה והקוצר רוח הפריע להם לשמוע, סימן שכדי לשמוע דבר כזה צריך הרבה התבוננות ומחשבה, ואם כן המצרים הרשעים, השקועים בתאוותיהם, ופרעה ברשעותו ובגאותו, קל וחומר שאין להם התבוננות ומחשבה, וממילא איך ישמעו אלי פרעה.

[ואמנם חוץ מכל זה, יש גם כח רוחני המעכב על האדם להאמין, ומטעה אותו, וזה המבואר בגמרא בשבת (פ"ט א'), שהשטן הראה לבני ישראל מטתו של משה בשמים, ומכוח זה חטאו בחטא העגל, עיין שם. ועיין עוד בתוספות בעבודה זרה (כ"ז ב' ד"ה שאני), שלפעמים יש כח ביד השדים להטעות, עיין שם].

והלימוד בשבילנו מכל זה, שהדרך לעבוד על אמונה הוא, על ידי הכנעה ונכונות ורצון להאמין. ועוד נלמד מכאן עניין גדול, שלא להתפעל מהכופרים ומדעותיהם, כיון שאין בזה ממש, רק חוסר רצון להאמין, מתוך תאות ומדות רעות, ולדעת שעלינו לעבוד עם עצמנו על האמונה, שבלי יגיעה אי אפשר להגיע לאמונה.

הרב חיים בן המנו שליט"א

(ז-יט) "ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרון, קח את מטך ונטה את ידך על מימי מצרים... והיו לדם", שאלו חז"ל מדוע ציוה ה' את משה שיאמר לאהרון, וכי משה לא יכול להכות את מימי מצרים? מפרש"י לפי שהגן היאור על משה לכן לא לקח על ידו, ויש להבין וכי היאור מרגיש? נפגע? ובכלל, הרי בכל חפץ דומם יזומת השימוש תלויה באדם לא בחפץ? ובפרט שע"י הכאה זו יתקדש שמו של הקב"ה בעולם? וביותר שאנו יודעים כמה קורבנות גבה אותו היאור מעם ישראל, וגם משה עצמו אילולא אצילותה של בתיה, היה מוצא משה את מותו ביאור? א"כ מדוע נמנע משה מלהכותו?

בהוראה חד משמעית זו יש לנו לימוד מאלף במידת "הכרת הטוב", שעליה כותב רבי יונתן אייבשיץ שורש כל המידות הרעות הוא החיסרון בהכרת הטוב, ושמידה זו שייכת גם בדומים, וגם בבעלי חיים, וכ"כ בבני אדם כפי שיבואר בהרחבה.

במכה השנייה (ח-א) נאמר "ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרון, נטה את ידך כמטך על הנהרות... והעל את הצפרדעים" גם מכה זו ביצע אהרון ולא משה, ובמכה זו יש לימוד נוסף שאע"פ שלא נעשה כל שינוי במים, אלא שיצאו מהם צפרדעים, נאסר על משה להכות.

כ"כ במכה השלישית (ח-יב) "ויאמר ה' אל משה, אמור אל אהרון, נטה את מטך והך את עפר הארץ, והיה לכינים בכל ארץ מצרים" פרש"י לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה, לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה ע"י אהרון, גם במכה זו יש חידוש שאע"פ שהעפר הגן על משה לזמן מועט, שהרי בסוף תפסו את משה ודנו אותו למיתה, עם זאת התורה תובעת ממושה אצילות ועדינות נפש מושלמת, בפרט במידה זו המשמשת כעמוד שידרה של סולם הערכים.

במכלול המידות כולם, כותב הרב מברסקי, כאשר האדם לוקה באחת מהם, דוגמא במידת הכעס, אנו אומרים עליו אדם זה כעסן, או אדם זה בעל גאוה, או אדם קמזן וכדו', אבל מי שלוקה במידת הכרת הטוב, הוא לא אדם, כך ביאר הרמב"ן על הפסוק (דברי לב-ו) "הלה תגמלו זאת עם נבל ולא חכם" לכאורה הדין של חכם הוא טיפש, ולא נבל? אלא שהסבר המילה נבל הוא משורש המילה נבילה, כלומר מתה, כך מי שנוגע בכפיות טובה, נחשב כנבילה.

הגמ' (ברכות נח): אומרת אורח טוב מהו אומר? כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי, כמה בשר, כמה יין, כמה גלוסקאות והכל בשבילי, וביארו חז"ל שמדובר גם באופן שהאורח הגיע למארח לאחר שהסעודה מוכנה וערוכה על השולחן, אורח טוב אומר כך, לעומת זאת אורח רע מהו אומר, מה טורח טרח בעל הבית זה? פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי, כל טורח שטרח בעל הבית זה, לא טרח, אלא בשביל אשתו ובניו, כלומר האורח הטוב מעצים את ההטבה כדי להודות ברוחב לב, לעומתו האורח הרע שלא רוצה להודות למארחו, מוגמד את ההטבה שקבל, ואומר הסברים שגם אם הם נכונים הוא נשאר בסטאטוס "אורח רע", לא נדבר על אלו שחושבים שהם שעשו טובה למארח שהסכימו להתארח אצלו.

מידה זו עוברת כחוט השני בכל תהליך גאולת עם ישראל ממצרים, ובהרבה מצוות הקשורות ליציאת מצרים, כשהמושג שבהם "הכרת הטוב", גם הדיבור הראשון העוסק בעניין האמונה "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" הקב"ה הוציא אותנו מעבדות פרעה על מנת שנהיה מעבדיו, ולכן אנחנו עם ישראל מחויבים יותר מכל שאר אומות העולם, שהם חייבים רק שבע מצוות בני נוח, ואילו אנו חייבים בתרי"ג מצוות, כהכרת הטוב על כך.

משה בורח מחרב פרעה ומגיע למדין, רואה משה את העוול שנעשה לבנות יתרו, הוא גומל חסד עם בנות יתרו, ומצילם מיד הרועים שהתנכלו להם, אומר יתרו לבנותיו (ב-כ) "למה זה עובתן את האיש קראן לו ויאכל לחם" מבאר האוהה"ק, כי אינו מן המוסר שיעשה עימהם איש נכרי חסד, ויבואו, ויניחוהו לעמוד בחוץ, לכן כאשר הקב"ה מצווה את משה לצאת לדרך לגאול את עם ישראל ממצרים, ומדובר לאחר שבעה ימים שהקב"ה מפציר בו, ולאחר שמסר בידו שלושה אותות, ומשה עדיין לא יוצא אלא הולך לבקש את רשות חותנו יתרו כמש"כ (ד-יח) "וילך משה וישוב אל יתרו חותנו, ויאמר לו אלכה ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים, ויאמר לו יתרו לך לשלום" לכאורה עם ישראל סובל ובכל רגע נהרגים ממנו, והקב"ה מבקש ומשה צריך את ההסכמה של יתרו? אלא אומר משה הפותח את ביתו לחבירו את נפשו הוא חייב לו, משה מרגיש שהוא חייב את כל חייו ליתרו, וזאת על אף שמשה הציל את בנותיו, וגם יכול היה משה לומר מי הרוויח? הרי משה היה רועה את צאנו, וגם יתרו זכה לחתן מיוחד שזכה לגילוי אלוהי ולשליחות כזו גורלית, ועם זאת הקב"ה הסכים עם משה, ויתכן בהחלט שאם משה לא היה מבקש את רשות חותנו היה בכך פגם במידת הכרת הטוב.

מידה זו קיימת לא רק אצל בני אדם אלא אפילו אצל בעלי חיים, מספרים בשם הרב שכטר זצ"ל על אחד הכפרים בקוטב שחיו בצל הפחד מהדובים הרבים שהסתובבו באזורם, הם פיתחו שיטה בצידת הדובים, היו חופרים בור עמוק ומניחים עליו דיקט, השלג שהיה יורד בלילה היה מכסה את הדיקט, כאשר הדוב היה הולך מעל הדיקט הייתה הקרקע נשמת מתחתיו, והיה מוצא את עצמו בבור עמוק, שממנו הוא לא יכול לצאת, והנה באחד הימים הגיע אורח לכפר זר ולתמוז הלך על שלג ונפל לתוך הבור, אלא שהוא מגלה שבתוך הבור הוא לא לבד כי לפני נפל לבור דוב, הוא עוד לא הספיק לעכל היכן הוא נמצא וכבר הדוב טיפס עליו ויצא מהר מהבור, כעבור זמן קצר חוזר הדוב עם קרש גבוה ומורידו אל הבור כדי שאותו אדם יוכל לטפס עליו ולצאת, הדוב שנעזר ע"י אותו האיש לצאת מהבור הרגיש חובה לסייע לו לצאת אף הוא מהבור, סיפורים מעין אלו יש על כלבים סוסים ואפילו על נחשים, מה שמלמד שתכונה זו היא מחויבת המציאות, ולמי שהיא חסרה נפשו פגומה.

לכן כאשר התורה רוצה לתאר את גודל רשעותו של הרודן פרעה מלך מצרים, שהיה שוחט מאה וחמישים תינוקות בבוקר ומאה וחמישים בערב וטובל בדם, היא כותבת, (א-ח) "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף" וכי רק זה היה חסרוננו? אלא להיות כפוי טובה זו השפלות הגדולה ביותר, איך אפשר שלא לזכור את מי שכל כך הטיב עם מצרים, הצילה מחרפת רעב, והפך אותה למעצמה כלכלית עולמית.

במידה זו ניתן לבחון את שעור קומתו של האדם, כך שככל שרגשותו גבוהה היא מעידה על אשיות חיובית, ואילו המתרפה במידה זו וק"ו כפוי טובה מעיד שאישיותו פגומה.

במידה זו כל יהודי פותח את הבוקר, באמירת "מודה אני לפניך" בברכות השחר, מודה על כל דבר, "כל הנשמה תהלה י-ה" על כל נשימה ונשימה, בפרט בתקופה קשה בה אנו נמצאים, כאשר המגיפה ממשיכה להשתולל ולגרום לחוסר יציבות בכל התחומים, החובה על כל אחד ואחד להתחזק במידה זו, ולהכיר טובה לקב"ה גם על הדברים שעד כה היו מבחינתנו מובנים מאליהם, המגיפה מראה לנו אין שום דבר מובן מאיליו, ואין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים שירחם וישלח מזור ורפואה לכל חולי עמו ישראל ברחמים אמן.